

чи вилучення всіх їх разом, вона все одно буде суб'єктом права. Але варто виключити правоздатність із статусу людини, та він безповоротно випаде із структури правового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Мічурін Є. О. Абсолютні та відносні цивільні права. Форум права. 2018. № 1. С. 81-87.
2. Дзера І. О. Основи цивільного права. Правознавство: підручник (11-те вид., перероб. і доп.). Київ: Юрінком Інтер, 2019. Глава 7. С. 259-340.
3. Погребняк В. Я. Перехід суб'єктивних цивільних прав і правонаступництво як категорії цивільного права: сутність і співвідношення. *Право і суспільство*, 2019. № 1 (2). С. 38-44.

Онопко Є. І.,

здобувач вищої освіти

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Моїсеєнко Д. М.,

доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА

У процесі становлення правової держави інститут моральної (немайнової) шкоди опинився в центрі уваги у зобов'язанні про відшкодування шкоди, оскільки питання його відшкодування стосуються переважно захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, що утворюють у своїй сукупності основу адміністративних правовідносин. Специфічні обставини сприяли не тільки виборі теми дослідження, але й підтвердили її актуальність не лише для розгляду, але й для формування самостійного інституту відшкодування моральної шкоди в українському судочинстві.

Право на відшкодування моральної шкоди належить до гарантованих Конституцією України прав. Згідно з її положеннями, кожен має право на відшкодування моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, актами і діями, що визнані неконституційними [1, с. 107]. Окрім цього, детальна регламентація підстав, умов, порядку та розмірів

відшкодування моральної шкоди міститься в актах цивільного, трудового, земельного та іншого законодавства. Можливість відшкодування моральної шкоди передбачена рядом статей Цивільного кодексу України.

Відповідно до ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає, зокрема: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Однак, як зазначається в юридичній літературі, норму ст. 23 ЦК України можливо вважати законодавчим тлумаченням поняття моральної шкоди тільки із застереженням: вона розглядає особливості моральної шкоди з точки зору підстав її виникнення та не дає повного уявлення щодо змісту цього поняття [4, с. 220]. Тобто закріплене у ЦК України визначення моральної шкоди не можна назвати універсальним поняттям, яке може бути застосоване до порушення договірних зобов'язань.

В свою чергу, Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 травня 1995 року № 4 визначає моральну шкоду як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [3].

Взагалі, виходячи з поняття моральної шкоди, можна визначити теоретично-правове поняття права на компенсацію моральної шкоди, що являє собою можливість людини, якій заподіяно таку шкоду внаслідок порушення її природних прав і свобод, вимагати від порушника виконання його обов'язку вчинити певні дії, спрямовані на усунення або послаблення у неї негативних психічних станів та процесів, викликаних приниженням її гідності внаслідок цього порушення; а також можливість звернутись, у разі потреби, до компетентних державних чи міжнародних органів за примусовим забезпеченням виконання зазначеного обов'язку [4, с. 5001].

Поняттям «моральна (немайнова) шкода» охоплюються втрати немайнового характеру внаслідок моральних та (або) фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Відшкодування потерпілому моральної шкоди майнового і немайнового змісту, є однією з умов в частині оновлення чинного законодавства України, спрямованого на захист прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина. Відшкодування моральної шкоди залишається проблемою, яка пов'язана із вдосконаленням чинного законодавства, дослідженням психологічного стану потерпілої особи та мотивації її поведінки.

Незважаючи на те, що інститут відшкодування моральної шкоди належить до відносно нових інститутів правової відповідальності та правового

поля України в цілому, його стан, як у сфері нормативної регламентації, так і у сфері правозастосування, є якщо не задовільним, то принаймні прийнятним.

Найскладнішим моментом в оформленні позовної заяви про відшкодування моральної (немайнової) шкоди є збір доказів, які доводять факт спричинення моральної шкоди та розмір такої шкоди.

Формування позивачем доказової бази у разі подання заяви про відшкодування матеріальної шкоди не є складним, оскільки шкода завдається або певним матеріальним об'єктам, які можуть бути оглянуті, оцінені тощо, або ж зазначається обсяг витрат позивача, які можуть бути підтверджені документально. У разі подання позовів про компенсацію моральної (немайнової) шкоди у позивачів виникають складнощі щодо формування доказової бази [4].

Доведення факту завдання моральної шкоди є дуже специфічним, тому позивачу непросто сформуванати необхідну доказову базу для підтвердження наявності моральної шкоди та підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між діями (бездіяльністю) відповідача та негативними наслідками для позивача у вигляді моральної шкоди.

У більшості позовів про компенсацію моральної (немайнової) шкоди, які надходять до судів, позивачі обмежуються фразою: «Мені завдано моральної шкоди». Однак позивачеві недостатньо заявити у позовній заяві, що він пережив або переживає моральні страждання. Цей факт має бути доведений усіма допустимими засобами доказування (показаннями свідків, довідками із медичних закладів, іншими письмовими доказами тощо) [5, с. 21].

Для отримання відшкодування моральної шкоди у повному обсязі необхідно використовувати всі наявні процесуальні можливості, намагатись найбільш повно і точно відобразити причинний зв'язок між порушенням прав особи і моральними стражданнями, яких вона зазнала. Не повинно виникати сумнівів щодо обсягів немайнової шкоди, і це слід підтвердити за допомогою допустимих засобів доказування [6, с. 33].

Аналізуючи практику судових рішень по справам про відшкодування моральної шкоди, якими було відмовлено у задоволенні позову, однією з найчастіших підстав відмови у задоволенні позовних вимог повністю є саме недоведеність, тобто ненадання належних доказів позивачем, розміру компенсації. Хоча, як вже згадувалося вище, відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу України, саме суд визначає розмір компенсації моральної шкоди. На жаль, окремі вчені також дотримуються думки, що саме позивач – постраждала сторона, незалежно від особливостей справи зобов'язаний обґрунтувати розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди [7, с. 7].

Підсумовуючи, зауважимо, що з врахуванням юридичної природи інституту моральної шкоди в цивільному судочинстві, який може бути охарактеризований як комплексний правовий інститут, в подібних випадках належить застосовувати норми цивільного процесуального права – в тій мірі, в якій вони доповнюють норми цивільно-процесуального права та не суперечать його принципам.

На сьогодні має місце неоднозначність у поглядах вчених на сучасну систему вимог до змісту моральної шкоди, що, в свою чергу, обумовлює

проблемні питання реалізації відшкодування (компенсації) шкоди в цивільному процесі. Це підкреслює необхідність подальшого дослідження та узагальнення різних теоретично-правових підходів до визначення моральної відшкодування (компенсації) шкоди в цивільному процесі та розробки на підставі цього теорії моральної шкоди в цивільному процесі. Перспективним видається подальше вдосконалення інституту відшкодування шкоди з метою захисту особи, що є одним із вагомих чинників правового гармонізації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карнаух Т. М. Відшкодування шкоди, заподіяної податковими органами: правове регулювання та проблеми застосування в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 106-111.
2. Крисань Т. Є. Правові аспекти відшкодування моральної шкоди у цивільно-правових відносинах. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 218-222.
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.05.1995 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
4. Остапенко О. Про відшкодування моральної шкоди за вчинені адміністративні правопорушення в Україні. *Traektoriâ Nauki*. 2018. Вип. 4 (6). С. 5001-5009.
5. Отрадна О. Компенсація моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору. *Вісник Національної Академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 18-23.
6. Колінько Ц. Проблеми доведення моральної шкоди за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 30-34.
7. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: автореф. дис. ... к.ю.н. від 12.00.03. Харків: ХНУВС, 2010. 22 с.
8. Коршакова О. М. Проблематика відшкодування моральної шкоди за позовами про захист прав споживачів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 15. Т. 2. С. 27-29.

Патерило І. В.,
професор кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Аудиторська діяльність в Україні, як різновид підприємницької, є відносно новою і тому процес її розвитку до нині супроводжується рядом проблемних питань, серед яких основне місце посідає його правове регулювання та забезпечення. Слід відзначити, що необхідність запровадження аудиторської діяльності в нашій країні виникла з моменту прийняття Закону